

Sektor möter region – men hur och var?

En studie av territorium och funktion i svensk politik
på uppdrag av Ansvarskommittén

Göran Hallin

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 063 16 66 00
Telefax 063 16 66 01
E-post info@itps.se
www.itps.se

För ytterligare information kontakta Göran Hallin
Telefon 063 16 66 09
E-post goran.hallin@itps.se

Innehåll

1	Inledning	5
2	Politikområdenas uppgifter och geografisk nivå	9
2.1	Regional utvecklingspolitik.....	10
2.2	Näringspolitik.....	10
2.3	Landsbygdspolitik.....	12
2.4	Arbetsmarknadspolitiken.....	12
2.5	Fysisk planering.....	13
2.6	Kollektivtrafik.....	13
2.7	Investeringar och drift i transportinfrastruktur.....	13
2.8	Gymnasieskolan.....	14
2.9	Högskolan.....	14
2.10	Forskningspolitiken.....	14
2.11	Kulturpolitik.....	15
2.12	Miljöpolitik.....	15
2.13	Sammanfattning.....	15
3	Kluster av politikområden	17
3.1	Lokalt arbetsmarknadspolitiskt kluster.....	17
3.2	Tillväxtpolitiska regioner.....	17
4	Politikklustrens regionala logik	19
5	Slutsatser	25
	Referenser	27

1 Inledning

Uppdraget syftar till att identifiera på vilken geografisk nivå ett givet politikområde bäst hör hemma. I uppdragsunderlaget identifieras deluppdrag 1 som att avgöra vilka uppgifter som huvudsakligen har en lokal eller nationell karaktär och vilka som har en nivå där- emellan. Som deluppdrag 2 beskrivs att försöka avgöra – för de uppgifter vilka återfinns på en mellannivå, vilken geografisk avgränsning denna mellannivå har.

En viktig avgränsning för detta uppdrag är frågan om den regionala maktfördelningen. I denna studie förs ingen explicit diskussion om huruvida det skall vara statliga eller kommunala organ som ska svara för genomförandet av de politiska funktionerna, utan frågan rör endast huruvida det finns behov av en regional nivå och vilken geografisk logik som är den mest lämpliga i så fall.

Bakgrund

Uppdraget rör samhällets organisation i djupaste mening. Grundfrågan rör kopplingen mellan det forskningen brukar kalla funktion och territorium. Funktion svarar mot samhällets behov av vertikal funktionsuppdelning, medan territorium handlar om behovet av en territoriell organisatorisk uppdelning. Annorlunda uttryckt kan man säga att uppdraget handlar om mötet mellan sektor och region.

Hantering av såväl funktion som territorium har åtminstone två huvudaspekter. För det första handlar det om rationalitet och effektivitet. Både funktionella och territoriella indelningar syftar till att öka effektiviteten. *Komplexiteten kräver uppdelning*. Uppdelningen skapar möjlighet att hantera det komplexa. Allt för långtgående uppdelning riskerar å andra sidan att hämma effektiviteten, då kommunikations- och samordningsproblemen istället växer. *Uppdelningen skapar komplexitet*.

För det andra handlar det om legitimitet. Legitimitetsaspekten är tydligast när det gäller territorium – uppdelningen av ett territorium handlar om att flytta kontroll och ansvar närmare de berörda, i syfte att öka politikens – eller maktens - legitimitet. Detta tar sig många uttryck – allt från EU:s så kallade subsidiaritetsprincip, över olika staters sätt att dela in och styra det egna territoriet till kommundelsnämnder och liknande lokala organ. Men, vilket ofta förbises, legitimitetsbegreppet är relevant även när man talar om funktionella indelningar. Hur vi väljer att dela in samhällets funktioner vertikalt syftar inte bara till en så effektiv eller rationell lösning som möjligt. Det handlar i stor utsträckning också om en indelning som ger grupper av intressen olika tillgång till och inflytande över samhället och staten. Härigenom kan staten även med den funktionella indelningen bidra till en ökad legitimitet för politiken. Vår avgränsning i denna rapport innebär att legitimitetsaspekten avhandlas i mycket begränsad utsträckning.

Sverige är en enhetsstat med den konstitutionella makten starkt förankrad i riksdag och regering. Genom politiska beslut har betydande makt och resurser flyttats över till den kommunala nivån – främst det som brukar kallas för den primärkommunala nivån. Svenska kommuner och landsting brukar i ett internationellt perspektiv beskrivas som starka (t.ex. Montin 2004). Skälet till denna karakteristik ligger till stor del i den kommunala beskattningsrätten. Stora delar av inkomstskatterna insamlas av kommuner och landsting – medan statens inkomster till stor del härrör ur andra skatter. Staten har även en regional representation – i form av länsstyrelserna. Länsstyrelsernas konstruktion bildar emellertid en blandning av kommunal och central makt (jmf t.ex. Gustafsson 1998; Hammar-

lund 2004). Fokus i det följande ligger emellertid inte på själva maktfördelningen mellan stat och kommun, utan på den geografiska indelningen.

Den nuvarande geografiska indelningen etablerades i allt väsentligt i mitten av 1970-talet då den senaste reformen av den kommunala strukturen genomfördes. Vi fick då en struktur med knappa 300 kommuner med betydande ansvar för social omsorg, lokal teknisk infrastruktur och senare också utbildning. Landstingsnivån som i följer länsindelningens tjugotal regioner ansvarar för frågor med en tyngd i sjukvården. Den statliga regionala nivån, länsstyrelserna svarar för tillsyn inom natur- och miljöområdena, mellankommunala tvistefrågor, etc. Länsstyrelser har även ett ansvar för de regionala utvecklingsfrågorna – även om delar av detta ansvar under senare tid förflyttats till kommunal eller landstingskommunal nivå.

Ansvarskommitténs uppdrag är naturligtvis formulerat mot bakgrund av att den samhällsstruktur som etablerades för drygt trettio år sen och som i stora delar bygger vidare på en flerhundraårig tradition behöver ses över i en tid då kommunikationer och levnadsvanor ändras både snabbt och i grunden. Ytterligare en viktig bakgrund är förstås en allt över-skuggande internationalisering¹. Många forskare hävdar att ett av det sena 1900-talets och tidiga 2000-talets mest framträdande drag är att den globala konkurrensen i ökande utsträckning handlar om en växande konkurrens inte främst länder emellan utan en konkurrens mellan olika stadsregioner (t.ex. Castells 1996, Florida, 2002; 2005; Hansen m.fl. 2005): Det är inte Sverige som konkurrerar med Danmark, utan snarare Stockholms-Mälardalsregionen som konkurrerar med Öresundsregionen – där den senare som ett uttryck för den förlorade betydelse som nationalstaten går till mötes i globaliseringens tid också går på tvärs över nationsgränserna.

Investerarna väljer i mindre utsträckning mellan Danmark och Sverige och funderar i växande grad på om det är Stockholms-Mälardalsregionen eller Öresundsregionen som kommer att vara centrum för ett nordligt central/östeuropa (Öresundsinstitutet 2004). I takt med att länderna utjämnar skillnader i bolagsskatter, moms-satser, inkomstskatter, löner och valutor så kommer frågor som regionalt tillgängliga resurser som människors kompetens, högskolor, lokal och regional infrastruktur etc att i ökande grad avgöra till vems fördel investeringsbesluten faller. Detsamma gäller även människors strategiska val av boende och liv.

---

¹ För översikter över det förändringstryck som en ökande internationell konkurrens och en teknisk och social omdaning av samhällsstrukturer innebär för den regionala nivån se t.ex: Maskell & Malmberg 1999; Krantz 2002.

Metod

ITPS uppdrag från ansvarskommittén är att utreda eventuella behov av regionala indelningar för ett antal politikområden. Den metod vi anlägger för detta har vi kallat *funktionella regioner* – dvs, den syftar till att kartlägga den geografiska räckvidden för respektive politikområdes huvudfunktion². Det idag tydligaste uttrycket för en funktionell region är kopplat till arbetsmarknaden och arbetsmarknadsfunktionen. Nutek har under 2005 omdefinierat dessa funktionella regioner och kallar dem numera för funktionella analysregioner, s.k. FA-regioner (Nutek 2005).

Definitionen av FA-regioner utgår från administrativa regioner – dvs. kommuner. En lokal arbetsmarknad definieras i termer av den andel av de sysselsatta som pendlar till arbete på andra sidan kommungränsen. Om man vill använda funktionella regioner för olika typer av funktioner, skapar denna metod ett problem. Ett alternativ är då att utgå från så kallade isokronberäkningar. Detta innebär att man utgår från funktionens centrala utbudspunkt: den plats eller ort där en viss funktion erbjuds – t.ex. arbetsplatsen, vård- eller servicefunktionen.

Med utbudspunkten i centrum beräknas sedan hur långt ”ut från” denna punkt som tjänsten kan konsumeras inom ett givet tidsintervall (lika tid – isokron). Vi får då en kartbild som visar vilket område vi når inom en och samma restid. Vi kan sedan beräkna olika isokroner för olika givna tidsintervall. Vi kan t.ex. använda den restid som vi vanligen uppger som den acceptabla när det gäller daglig arbetspendling – 45 minuter (Vilhelmsson 2000). Vi får då en kartbild med en så kallad 45-minutersisokron. Det vill säga en bild av det område vi inom 45 minuters restid kan nå med bil från den aktuella utbudspunkten. På samma sätt kan vi beräkna vilka områden vi skulle nå från utbudspunkter för tjänster vilka vi skulle kunna tänka oss att acceptera längre restider - exempelvis deltagande i högre utbildning eller för ett forskningssamarbete mellan företag och universitet.

I denna studie har vi använt isokronmetoden för att schematiskt skissera räckvidder för olika typer av funktioner – hur långt ”ut” når olika typer av funktioner. Dessa isokronkartor har sedan använts för att föra preliminära diskussioner omkring lämpliga regionstorlekar för olika typer av funktioner. För att avgöra rimliga restider för olika funktioner förs ett i allt väsentligt teoretiskt/hypotetiskt resonemang. Den största svårigheten har varit att avgöra vad slags behov av fysiska kontakter eller möten som över huvud taget är nödvändiga i ett samhälle som präglas av digitala kommunikationsformer för allt större delar av de samhällsfunktioner som bygger upp politikområdena (Jmf t.ex. Castells 1996).

---

² *Det finns en lång teoretisk och empirisk tradition av att hantera begrepp och praktik kring funktionella regioner. Klassisk teori utvecklades i 1930-talets Tyskland av Christaller 1937 genom den så kallade centralortsteorin. Utifrån städernas storlek beräknades deras geografiska omland. I arbetet med den svenska kommunreformen under 1970-talet tillämpades centralortsteorin i praktiken.*

2 Politikområdenas uppgifter och geografisk nivå

De politikområden, eller politiska uppgifter, som anges i uppdraget till ITPS är:

- Regional utvecklingspolitik
- Näringspolitik
- Landsbygds politik
- Arbetsmarknadspolitik
- Fysisk planering
- Investeringar och drift i transportinfrastruktur
- Kollektivtrafik
- Gymnasieskola
- Högskola Forskningspolitik
- Kulturpolitik
- Miljöpolitik

ITPS har utgått från att det i allt väsentligt är politikområden som avses. Det finns knappt femtio sådana politikområden definierade i statsbudgeten. Politikområdenas karaktär är heterogen, dvs. de innehåller inom sig olika och starkt skiftande uppgifter. Det mest heterogena politikområdet är kanske den regionala utvecklingspolitiken. Politikområdena samlas i statsbudgeten till så kallade utgiftsområden. Många politikområden återfinns dessutom inom flera olika utgiftsområden vilket innebär att frågorna kan vara delade mellan olika departement eller olika ministrar. Vanligen finns också flera myndigheter knutna till regeringen för att svara för politikens genomförande inom vart och ett av politikområdena. Forskningspolitiken är det kanske tydligaste exemplet på detta – där politikområdet återfinns inom inte mindre än sex olika utgiftsområden och där många olika myndigheter delar ansvaret för politikområdets praktik. (www.regeringen.se (statsbudgeten för 2005))

ITPS metod innebär att först diskutera politikområdenas karaktär och uppgifter var och en för sig. I vilken utsträckning innebär det aktuella politikområdet en nationell uppgift? I vilken grad är det en lokal/regional? Naturligtvis kommer resonemangen här att också handla om enskilda delar eller uppgifter i ett givet politikområde. Steg tre i analysen blir att med hjälp av en klustermetod identifiera uppgifter och områden med en liknande logik. Parallellt med klusteridentifikationen förs en diskussion omkring vilken geografisk räckvidd som är den mest logiska. I nästa steg omsätts denna diskussion i isokronkartor för de klusterfunktioner som identifierats. Utifrån isokronbilderna förs en preliminär diskussion kring regionstorlekar och gränsdragningar.

Det som presenteras här är främst att betrakta som teoretiskt och empiriskt underbyggda idéer och skisser. De kartor som presenteras ska främst betraktas som skisser i syfte att fungera som diskussionsunderlag.

2.1 Regional utvecklingspolitik

Regional utvecklingspolitik formades som politikområde 2001 då den tidigare regionala näringspolitiken som var en del av politikområdet näringspolitik fördes samman med det sen tidigare existerande regionalpolitiska området. Politikområdet består av tre huvudsakliga delar: särskilda regionalpolitiska insatser, programlagd utvecklingsverksamhet och regional sektorssamordning vad gäller övriga politikområden. Till detta kommer ett ansvar för att besluta om en mellanregional resursfördelning.

Regional utvecklingspolitik, består således av en del som syftar till en tydlig målformulering för Sveriges regionala utveckling, mellanregional utjämning och resursfördelning. Detta är frågor som rimligen inte kan läggas någon annanstans än på regeringen och dess nationella myndigheter. Det är därför frågor som bör utgöra ett nationellt ansvar och handhas på nationell nivå. Vi väljer i det följande att kalla denna nivå för Nivå 0 (dvs det finns inget behov av en regional nivå – utan endast en nationell).

När det gäller hanteringen av regionala stöd och program är det svårare att nivåbestämma dessa. Merparten av dessa stöd är idag knutna till program vilka i sin tur är kopplade till ett regionalt strategiarbete – strukturfondsprogram, regionala tillväxtprogram eller regionala utvecklingsprogram. Även om insatserna är av heterogen karaktär kan man tala om att det finns en kärna av strategisk näringslivsutveckling i dem (ITPS 2005). Denna kärna spänner över områden som har med investeringsfinansiering och nätverksbyggande att göra. Detta pekar mot en förankring i vad som skulle kunna beskrivas som regionala finansierings- och innovationssystem – eller regionala tillväxtpolitiska system. Vad som skulle bilda den geografiska utgångspunkten för regioner av detta slag kan naturligtvis variera. Vi har valt att låta universitet och högskolor med forskningsresurser bilda en utgångspunkt för våra analyser. Bakgrunden är att vi ser innovationsfrågorna och företagsfinansieringsfrågorna som starkt länkade till varandra (ITPS 2005b; ITPS 2004). Sådana regioner skulle utgå från universitet och högskolor med betydande forskningsresurser. Vi kallar denna regionnivå för nivå 2-regioner.

Den regionala utvecklingspolitikens tredje uppgift är att svara för sektorssamordning. Denna sektorssamordning rör i stort sett alla politikområden – naturligtvis även de som nämns ovan och den behandlas därför i samband med att vi diskuterar dessa var för sig.

2.2 Näringspolitik

Näringspolitiken kan delas in i flera uppgifter. Näringspolitikens främsta uppgifter är att stödja en strukturomvandling som möjliggör ett effektivt resursutnyttjande och som understödjer en produktivt driven tillväxt. De delar i politikområdet som kan identifieras här är

- en kontinuerlig översyn av skatter och regelverk för att skapa rättvisa och konkurrenskraftiga förhållanden för svenska företag, (ej något särskilt utgiftsområde)
- initiativ för att med riktade resurser uppmuntra till en framåtsyftande och konkurrenskraftig forskning inom valda nyckelsektorer, (forskningspolitik, totalt cirka 3,2 miljarder)
- initiativ för en innovationsprocess där forskningsresurser kombineras med företagens utvecklingsresurser i syfte att starta nya forskningsbaserade företag, sprida kunskap från forskning i näringslivet eller att på annat sätt kommersialisera forskningsresultat. (cirka 1,2 miljarder)

- initiativ för att stimulera ett utvecklingsinriktat samarbete mellan företag
- initiativ för att främja och stimulera investeringar i befintliga och nya företag inklusive kapitalförsörjning (cirka 2, 4 miljarder)

De flesta skatter och regler utformas av den nationella nivån. Huvudansvaret för denna del i näringspolitiken bör sannolikt ligga på nationell nivå, eller Nivå 0. Därmed inte sagt att även lokala och regionala initiativ kan vara av vikt här. En uppgift för den nationella nivån är dock att utforma ett regelverk som förhindrar att lokala och regionala aktörer på ett otillbörligt sätt tillämpar och tolkar regler så att detta skapar orättvisa eller konkurrensnedvridande villkor.

Initiativ för en riktad forskning är en uppgift där statens ansvar centralt måste vara starkt i ett land av så begränsad storlek och i ett internationellt perspektiv begränsade resurser. Huvudansvaret för denna del av forskningspolitiken bör därför ligga på nivå 0. Däremot bör systemet medge utrymme för en regional specialisering och prioritering som är större än idag. En forskning som utan att leda till suboptimering knyter an till en regional näringslivs- och kompetensstruktur är enligt många forskare nyckeln till regional och därmed också nationell dynamik och tillväxt. Denna del av politiken bör därför bedrivas i ett nära samspel mellan nivå 0 och nivå 2.

Initiativen för innovationsprocessen bör i hög grad kopplas till ett regionalt näringsliv. Vi vet dock att det svenska innovationssystemet i allt väsentligt är ett nationellt och inte ett regionalt innovationssystem³. Detta hänger samman med landets litenhet och systemets starka beroende till ett fåtal stora och FoU-intensiva företag. Dock finns ett embryo till regionala innovationssystem även med utgångspunkter i de stora tekniska och medicinska forskningsuniversiteterna i Stockholm, Göteborg, Linköping, Lund och Uppsala där kopplingar till det regionalt närvarande näringslivet ändå finns. Det huvudsakliga ansvaret för denna politik bör knytas till en regionnivå med utgångspunkt i de större universiteterna och högskolorna med egna forskningsresurser. Detta skapar en grund för en politik som hör hemma på Nivå 2. Behoven av offentliga resurser kan dock variera avsevärt mellan regioner varför det sannolikt krävs någon form av nationell eller nivå 0 koordinering för området.

När det gäller initiativ till utökat samarbete är detta ett tydligt exempel på att detta med fördel kan skötas på de regionala nivåerna. Förutom på regionnivå 2, finns också behov av ett mer lokalt arbete här. Denna nivå är en annan än de strategiska regioner som diskuteras ovan. Här är det de dagliga kontakterna som är de avgörande. En sådan regionnivå bör sannolikt ta sin utgångspunkt i hur människor reser och färdas till sina dagliga arbeten. Med andra ord, grunden bör ligga i väl fungerande arbetsmarknadsregioner. Vi kallar detta i det följande för nivå 1-regioner.

Investeringsfrämjande kan bestå av flera olika typer av insatser. Det kan handla om att ge särskilda stöd till vissa regioner eller näringar – inom ramen för vad statsstödsreglerna inom det europeiska samarbetet tillåter. Men det kan också handla om initiativ för att främja utländska direktinvesteringar. En tredje del av investeringsfrämjande handlar om att bistå med kapitalförsörjning till företagsinvesteringar – sådana som inte direkt är kopplade till innovationspolitiken. Här handlar det sannolikt om att se över, komplettera och förbättra det marknadsmässiga kapitalförsörjningssystemet. Här finns uppgifter för olika nivåer. En betydande tillsyn är sannolikt nödvändig från den nationella nivån, men denna kan i hu-

---

³ För en kunskapsöversikt, se Nilsson & Uhlin 2001

vudsak ske genom ett väl utformat regelverk. Vidare krävs sannolikt en viss volym för att verksamheten skall vara effektiv, samtidigt som regional närvaro sannolikt förbättrar anpassning och kunskapsläge. Nivå 0 och 2 är sannolikt båda lämpliga nivåer för dessa uppgifter.

Sammanfattning: Näringspolitik

Här finns en tydlig uppdelning av ansvaret mellan i första hand nivå 0 och nivå 2, dvs. nationell nivå och en något större regional nivå. Den nationella nivån bör fortsatt utgöra basen för prioriteringar av nationella strategiska forskningsresurser – här bör dock vara möjligt att införa mer av ett strategiskt regionalt tänkande. Den regionala nivån – nivå 2 – bör få ett större inflytande över initiativ för olika delar av innovationsfrämjande insatser. Nivå 0 har en koordinerande roll. Initiativ för främjande av samverkan mellan företag bör i huvudsak handhas på regional nivå 2. Investeringsfrämjande av flera slag bör delas mellan nivå 0 och 2.

2.3 Landsbygdspolitik

Insatserna inom landsbygdspolitiken syftar till en utveckling av områden med vissa gemensamma geografiska egenskaper. Bland de insatser det handlar om är genomförandet av miljö- och landsbygdsprogrammet och EU-initiativet LEADER +, samt särskilda insatser för jordbruket i norr och miljöåtgärder. Politiken omfattar cirka 4 miljarder kronor, exklusive EU:s medfinansiering. Ett problem i sammanhanget är att det saknas en gemensam definition av den svenska landsbygden. Landsbygdsprogrammet arbetar efter en definition, Leader + efter en annan och så vidare.

Syftet med landsbygdspolitiken är att bredda den näringsmässiga basen för delar av landsbygden. Samtidigt är det ett faktum att sysselsättningen inom jordbruket är väldigt liten även på landsbygden, varför det blir svårt att på ett tydligt sätt särskilja landsbygdspolitiken från den regionala utvecklingspolitiken. En regional utvecklingspolitik bör utformas så att hänsyn till skiftande regionala förutsättningar kan tas⁴. Därför är en förankring på regional nivå (2) en bra grund för en sådan politik. Ansvar för generell resursfördelning och prioritering bör ligga på nationell nivå – som för den regionala utvecklingspolitiken. Vissa av insatserna kan sedan också med fördel hanteras på en regional nivå motsvarande nivå 1, men den strategiska planeringen bör samordnas med den regionala utvecklingspolitiken och genomföras på nivå 2.

2.4 Arbetsmarknadspolitiken

Arbetsmarknadspolitiken är budgetmässigt ett av de tyngsta politikområdena som ingår i detta uppdrag. Arbetsmarknadspolitiken och arbetslivspolitiken omfattar tillsammans cirka 71 miljarder (2005 års budget). I detta ingår arbetsförmedling, genomförande av olika utbildningar och program, bidrag till arbetslöshetsersättningar, arbetsrättsliga frågor och jämställdhetspolitik. Som för flera andra politikområden finns här ett delat ansvar. Den nationella nivån bör garantera individstöden och ansvara för dessa. Genom dessa bör staten också behålla möjligheterna att ställa krav på individen, t.ex. avseende krav på att flytta till arbeten på annan ort, för att hindra regionala inlåsnings effekter. Med ett regionalt ansvar skulle denna möjlighet riskera att urholkas. Andra delar av politiken – programmen kopplade till arbetsmarknadsutbildningar, praktik, arbetsplatsintroduktioner, etc. kan däremot

---

⁴ Se *ITPS remissvar på betänkandet Mot en ny landsbygdspolitik SOU 2003:29*, www.itps.se

kopplas till mer specialiserade behov på en lokal och regional arbetsmarknad. Det är inte givet vilken regional nivå som är den bäst lämpade för denna, men mycket tyder på att rörligheten är starkt begränsad och att en anpassning i första hand bör ske inom ramen för ett regionalt nivå 1-ansvar. Det samma kan också sägas gälla för förmedlingsfunktionen.

2.5 Fysisk planering

Fysisk planering är ett område som i en internationell jämförelse kommit att förlora i betydelse i Sverige de senaste 20-30 åren. Den fysiska planeringen rör hur vi använder vårt territorium. Idag bedrivs planeringen på alla nivåer – från den nationella där Boverket har huvudansvaret över den regionala med länsstyrelserna som en viktig aktör med uppgiften att agera mellankommunal domare i planfrågor till den kanske för frågan viktigaste nivån – den kommunala.

EU-kommissionen har under en längre tid drivit på ett arbete för en gemensam fysisk planering på Europainivå⁵. Här har frågorna handlat om de stora transportsystemen, samt om bebyggelse- och befolkningskoncentrationer.

Sverige behöver sannolikt även fortsatt ha ett nationellt ansvar för övergripande frågor om fysisk planering. Huvudansvaret bör sannolikt även fortsättningsvis hanteras på lokal nivå – merparten av frågorna hör hemma på en lägre regional nivå – nivå 1. Möjligen finns vissa typer av frågor som knyter an till markanvändning i anslutning till kommunikations- och infrastruktur användning och näringslivsutveckling eller allmänna regionala utvecklingsfrågor, vilka i så fall borde hanteras av en regional nivå 2. Men detta ansvar bör sannolikt vara starkt begränsat.

2.6 Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken har en nyckelroll på många sätt. Statens ansvar är att se till att det finns förutsättningar för en kollektivtrafikförsörjning i alla delar av landet och till rimliga kostnader. Staten centralt borde rimligen svara för att ett nationellt kollektivtrafiksystem vidmakthålls, en uppgift som idag ligger på den statliga myndigheten Rikstrafiken. Däremot bör det vara de regionala aktörernas – på bägge nivåer – ansvar att svara för prioriteringar och överväganden som rör offentliga insatser för en regional kollektivtrafik. Denna bör således återfinnas även på nivåerna 1 och 2. Nivå 2-uppgiften består sannolikt i att uppmuntra ett skapande av regionala trafiksystem, liknande det som Trafik I Mälardalen etablerat under senare år och som knyter samman lokala trafiksystem i flera landsting (www.tim-trafik.se)

2.7 Investeringar och drift i transportinfrastruktur

Till transportinfrastruktur räknas hamnar, flygplatser, vägar och järnvägar. Idag är ansvarsfördelningen mellan olika aktörer tämligen splittrad. Kommunerna ansvarar för hamnarna. Merparten av de större flygplatserna ägs och drivs av staten som också svarar för investeringar i dessa. Kommunerna svarar för de mindre flygplatsernas drift. Ett antal privata flygplatser förekommer också, där Stockholm Skavsta är den viktigaste med endast 10 procent kommunalt ägande. Vägnätet är uppdelat i ett nationellt stomnät, ett länsvägnät och lokala gator och vägar samt enskilda vägar. Här finns en uppdelning av vägnätet vad gäller investering och underhåll mellan olika huvudmän från enskilda till staten. Bannätet

---

⁵ Arbetet i EU samordnas genom ett INTERREG program kallad ESPON. För mer information se www.espon.lu

är också det uppdelat i ett nationellt nät och ett regionalt. Här har emellertid staten ansvaret för all infrastruktur. Det regionala nätet, liksom enskilda sträckor på det nationella är dock öppet för konkurrens vad gäller trafiken.

Transportinfrastrukturen bör ges en tydligare samordning mellan trafikslagen. En strävan här vore att identifiera ett nationellt infrastruktursystem – nivå 0; övergripande regionala infrastruktursystem i lite större strategiska regioner – nivå 2 samt tydligt särskilja vad som är att betrakta som mer lokala infrastruktursystem – nivå 1. Dessa regionala system bör i så stor utsträckning som möjligt vara gemensamma för olika typer av infrastruktursystem. Det som kännetecknar dem bör vara att nivå 0 – är system för nationell och internationell kommunikation. Nivå 2 är system som i huvudsak knyter samman de lite större strategiska regionerna. Nivå 1 är infrastruktursystemen som är avgörande för den dagliga arbetspendlingen i och kring de regionala arbetsmarknadernas centralorter. En modell som denna kräver sannolikt att de definitioner för nationella och regionala nät som idag används av de olika trafikverken ses över.

2.8 Gymnasieskolan

Ansvaret för gymnasieskolan ligger idag på kommunerna. Här finns dels ett ansvar att se till att alla elever får en god utbildning som gör att man kan konkurrera på en framtida nationell och internationell arbets- och utbildningsmarknad. Samtidigt kan det finnas goda argument för att anpassa delar av utbildningen till de regionala särdrag som det regionalt befintliga näringslivet har eller till de strategier för utveckling av detta näringsliv som i övrigt bedrivs. En sådan anpassning görs bäst på regionala nivåer – företrädesvis för nivå 1 regioner men för snävare strategiska specialiseringar kanske även för nivå 2 regioner.

2.9 Högskolan

Högskolan, liksom gymnasiet syftar till att förbereda individerna till en idag nationell och internationell arbetsmarknad. Detta bör emellertid inte hindra möjligheterna att pröva en utökad regional styrning av högskoleutbildningen och en möjlig anpassning till regionala förutsättningar och behov. En anpassad och efterfrågad utbildning rymmer flera intressanta möjligheter till snabb regional tillväxt. Här bör ett regionalt nivå 2-perspektiv dominera, samtidigt som prioritering och styrning naturligtvis behöver ske på nationell nivå.

2.10 Forskningspolitiken

Universitetsforskningen omfattar cirka 3.5 miljarder. Statliga forskningsråd svarar för merparten av de prioriteringar som görs. Staten avgör fördelningen mellan forskningsrådets inriktningar samt via beslut om forskningsanslag i forskningsråden i detalj vilka projekt vid vilket lärosäte som ska tilldelas medel.

Den nationella nivåns tydliga roll är även fortsättningsvis en viktig garant för att styra mot högsta kvalitet. Systemet med en nationell prövning av enskilda forskningsanslag till ofta mycket små belopp är dock ett kostbart system. Den direkta kontrollen och inflytandet vid den enskilda högskolan skulle kunna öka jämfört med dagens nivå. Universiteten och högskolorna skulle i större utsträckning än idag kunna tilldelas forskningsanslag på mer programmässiga ansökningar. Detta skulle innebära att den detaljerade styrningen av anslaget skulle ske på en regional nivå 2. Kopplingen till det lokala och regionala näringslivet blir härigenom tydlig.

Mindre forskningsinsatser återfinns även inom andra utgiftsområden: t.ex. energi eller kultur.

2.11 Kulturpolitik

Kulturpolitiken har flera roller – den viktigaste är att stimulera en utveckling av kulturlivet genom att främja och uppmuntra för investeringar och drift i kulturella institutioner (museer, teatrar, etc). En annan viktig roll är att stödja produktionen av konst (kultur) genom filmstöd, stöd konstnärer etc. En tredje roll knyter an till utbildningsområdet och svarar för en stor del av de 9 miljarder som innefattas i den statliga kulturpolitiken rör utbildningen av konstnärer av olika slag. Utöver detta svarar kommuner och landsting för betydande medel till stöd för både investeringar i anläggningar och produktion.

I en parallell till diskussionen ovan om kommunikationsinfrastrukturen skulle man kunna hävda att här finns en nationell infrastruktur i form av nationella institutioner; museer, teatrar etc för vilka den nationella nivån bör ha ett övergripande ansvar. Här finns också en regional och lokal infrastruktur. Denna regionala och lokala infrastruktur bör sannolikt också spegla en lokal och regional variation.

Under slutet av 1980- och början av 1990-talet talades om kulturens roll för den regionala utvecklingen (Andersson, Å. E. 1988). Kopplingen var då främst omkring kulturen som attraktionskraft för människors boende och besök. Under senare tid har även ett samband kunnat iakttas, menar vissa forskare (t.ex. Florida 2002), mellan en vidare syn på kultur och regional utveckling. Här ses den regionala specialiseringen av de kulturbärande institutionerna ofta som en nyckel för en strategisk regional utveckling. Emellertid är det inte helt givet vilken roll kulturpolitiken skulle kunna spela för framväxten av sådana regionala kulturer (t.ex. ITPS 2004b).

2.12 Miljöpolitik

Miljöpolitiken innefattar områden som naturvård, vatten- och luftvård, biologisk mångfald, kärnkraftssäkerhet, etc. Dessutom återfinns en mindre del inom samhällsbyggnadsområdet. Tillsammans handlar politikområdet om cirka 3,5 miljarder kronor i statsbudgeten. I ett vidare perspektiv finns frågor som knyter an till utvecklingen av ny teknik för en hållbar utveckling eller delar av samhällsplaneringen som knyter an till en strategisk hantering inom en nivå 2-region. Men i det stora hela bör ansvaret sannolikt delas mellan en nationell nivå och en lokal – nivå 1.

2.13 Sammanfattning

Sammanfattar vi försöken att diskutera på vilka nivåer olika politikuppgifter hör hemma så ser vi en uppdelning mellan tre nivåer – en nivå 0, dvs en nationell nivå, en regionnivå 1 eller en lokal nivå definierad av den gemensamma arbetsmarknaden samt en nivå 2, en strategisk regional nivå utgående från näringspolitiska eller innovationspolitiska system – tillväxtpolitiska regioner kan vi kalla dem.

De flesta politikområdena sönderfaller i uppgifter som återfinns inom alla tre regionala nivåer. För så gott som alla politikområden finns uppgifter där den nationella nivån fortsatt är en naturlig arena för frågornas hantering. För många områden finns uppgifter som lättast avgränsas av eller kopplas till ett dagligt utbyte, för dessa frågor är den lokala arbetsmarknadsregionen den naturliga nivån. För andra områden kan en tydlig större regional nivå identifieras – vi har definierat denna med utgångspunkt i högskolor och universitet med betydande forskningsresurser. Andra utgångspunkter är naturligtvis också möjliga. Men tanken är att detta är en regional nivå där det varjedagliga utbytet inte är det avgörande men där täta och nära kontakter och nätverk ändå är kännetecknande för den regionala kitet.

Tabell 1 Politikområdenas geografiska logik

<i>Politikområde/Nivå</i>	Nivå 0	Nivå 1	Nivå 2
<i>Regional utvecklingspolitik</i>	Övergripande mål Mellanregional resurs- utjämning Sektorssamordning	Sektorssamordning	Utvecklingen av regionala finansierings- och innovationssystem
<i>Näringspolitik</i>	Regler och skatter Nationell forskning Viss investeringsfrämjande	Initiativ för samverkan	Initiativ för samverkan Innovationsfrämjande Viss investeringsfrämjande
<i>Arbetsmarknadspolitik</i>	Individstöd Rörlighetsfrämjande	Regional anpassning av utbildningar och program	Viss samordning
<i>Fysisk planering</i>	Övergripande ansvar	Planering och tillsyn	Ansvar för vissa frågor – infrastruktur etc?
<i>Investeringar och drift i transportinfrastruktur</i>	Nationellt system för investeringar	Lokala system för investeringar	Regionala system för investeringar
<i>Kollektivtrafik</i>	Nationella system och finansiellt ansvar för försörjning	Lokala system och finansiellt ansvar för försörjning	Samordning av lokala system
<i>Gymnasieskola</i>	Mål- och styransvar	Huvudsakligt ansvar	Viss specialisering
<i>Högskola</i>	Mål- och styransvar		Regional specialisering
<i>Forskningspolitik</i>	Mål- och kvalitetsansvar		Ökat ansvar på enskilda universitet och högskolor
<i>Kulturpolitik</i>	Nationella institutioner	Lokala institutioner	Regional samordning
<i>Miljöpolitik</i>	Regler och övergripande ansvar	Genomförande och tillsyn	Viss samhällsplanering
<i>Landsbygdspolitik</i>	Målstyrning, mellanregional resursfördelning, regelstyrning av incitament	Vissa samverkansinitiativ Visst investeringsfrämjande	Initiativ för samverkan Innovationsfrämjande Finansieringssystem Viss investeringsfrämjande

3 Kluster av politikområden

Granskar vi tabell 1 ovan finner vi att det finns betydande likheter mellan flera av de funktioner som vi menar bäst utförs på de olika nivåerna. På nivå 1 finner vi att det finns ett viktigt politiskt kluster kring hur de lokala arbetsmarknaderna fungerar. Här återfinns frågor som rör arbetsmarknadspolitiken, kollektivtrafiken, delar av näringspolitiken, delar av infrastrukturpolitiken, politiken för gymnasieskolan, vissa delar av regional- och näringspolitiken. Vi skulle kunna kalla dessa för *lokalt arbetsmarknadspolitiskt kluster*. I detta kluster av politikuppgifter ingår strategiska funktioner för att arbetsmarknaderna på lokal nivå skall fungera så smidigt och väl som möjligt. Uppgifterna inom detta kluster skiljer sig på ett tydligt sätt från de frågor där kommunerna idag har sin tyngdpunkt, dvs. inom utbildning och omsorg.

På nivå 2 finner vi ett annat kluster kring den strategiska regionala utvecklingspolitiken eller närings- och innovationspolitiken. Vi skulle kunna kalla dessa regioner för tillväxtpolitiska regioner – för att markera att tyngdpunkten ligger i skärningen mellan regionalpolitik/näringspolitik och forskningspolitik.

3.1 Lokalt arbetsmarknadspolitiskt kluster

Här bedrivs en strategisk politik för väl fungerande lokala arbetsmarknader. Här finns en kärna av arbetsmarknadspolitiska uppgifter där arbetsmarknadsutbildningar och program anpassas till det lokala näringslivet, där det finns ett väl utbyggt nätverk för att stimulera nyföretagande och nätverksbyggande mellan företag – häri ingår även lantbruksföretagen. Till politiken kopplas även funktioner som rör den lokala infrastruktur försörjningen och kollektivtrafiken. Utbildningspolitiken har också uppgifter, främst inom gymnasieskolans områden, som hör hit och som innefattar en regional anpassning av vissa utbildningar.

I ekonomisk-teoretisk mening kan man hävda att uppgifterna för politiken i detta politikkluster handlar om att utnyttja befintliga resurser – i en regional avgränsning – så effektivt som möjligt.

3.2 Tillväxtpolitiska regioner

Här bedrivs en strategisk politik för regional tillväxt och konkurrenskraft. Politiken utgår från att den långsiktiga regionala utvecklingen är beroende av konkurrenskraftiga företag och näringslivets förmåga till strategisk förnyelse. Forsknings- och innovationspolitiken utgör en viktig kärna i detta politikkluster, i vissa regioner i nära kombination med den regionala utvecklingspolitikens program och incitament. Av stor vikt är också en regional anpassning av infrastrukturinvesteringar och investeringar i högre utbildning. Landsbygdspolitiken ingår också som en del i denna regionala tillväxtpolitik.

I ekonomisk-teoretisk mening kan man hävda att uppgiften för politiken inom detta politikkluster istället handlar om att öka de möjliga resurserna – att flytta produktionsfunktionerna utåt genom en långsiktigt förnyelseinriktad politik.

4 Politikklustrens regionala logik

Det lokala arbetsmarknadspolitiska klustret - Nivå 1 – utgår från det dagliga arbetsresandets logik. Nutek räknar idag från att det finns ett 70-tal lokala arbetsmarknadsregioner i Sverige. Till dessa har man lagt vad man kallat ett antal regionala subcentra. Läger vi samman dessa får vi 96 regionala centra.

Vår modell har istället för att utgå från människors arbetsresande över de administrativa gränserna tagit utgångspunkten i ett alternativ där vi beräknat s.k. 45-minutersisokroner utifrån dessa 96 centra. För de flesta begränsas den regionala arbetsmarknaden av en 45-minutersgräns enligt resvaneundersökningar. Ser man till högutbildade och nyckelfunktioner, sådana som sannolikt har relativt sett stor betydelse för regionernas konkurrenskraft, kan man räkna med en fördubbling av denna tidsgräns dvs omkring 90 minuter, vilket utgör vårt andra alternativ i denna beräkning.

I den modell vi arbetar med har vi utgått från att det är bil som är det definierande färdmedlet⁶.

Detta ger en kartbild för nivå 1-regionerna enligt figur 1. I figuren illustreras räckvidder för nivå 1 funktioner. De skarpare färgerna illustrerar en 45-minutersavgränsning, medan de blekare illustrerar en 90-minutersavgränsning. I söder uppstår härvid en kraftig överlappning av regioner med utgångspunkt i de 96 regionala centra. Överlappningen kan skattas till cirka 30 procent här vilket innebär att det totala antalet regioner på nivå 1 stannar kring cirka 70 – dvs. rimligt nära det antal Nutek använder i ursprungsversionen.

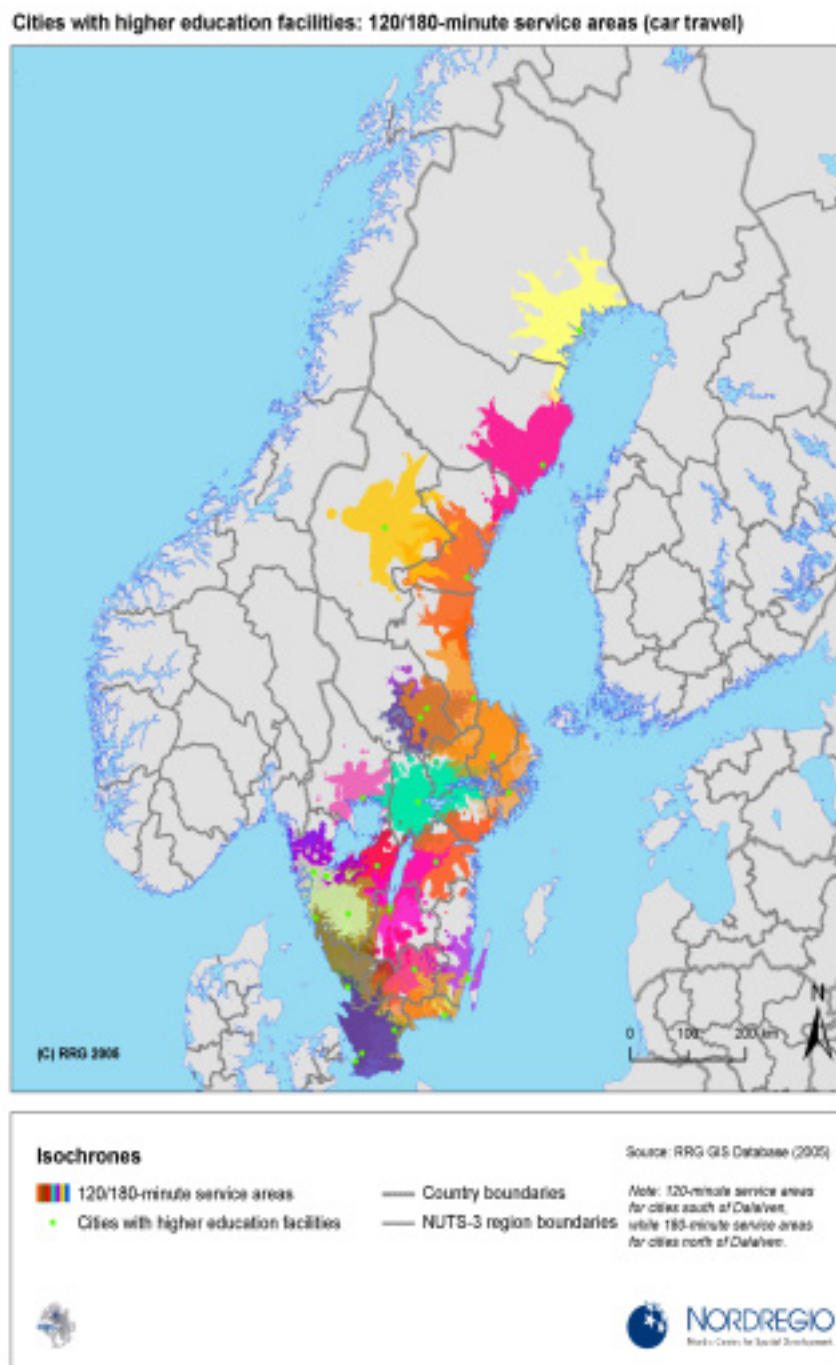
⁶ För en detaljerad beskrivning av metoden bakom isokronberäkningarna hänvisas till www.itps.se

Figur 1 Räckvidder för Nivå 1 funktioner

För regionnivå 2 – de tillväxtpolitiska regionerna - är det svårare att skissera en rimlig restidstolerans. Som för regionnivå 1 är det även här bilen som är det definierande färdmedlet. Detta antagande blir mer skakigt vid den typ av resande som kännetecknar kontaktbehoven inom denna region – här kommer exempelvis resor med flyg in som ett alternativ vilket i så fall kullkastar mycket av resonemangen. Samtidigt är den frekvens med vilken vi förväntar oss att möten ska ske en stark restriktion på användandet av flyg som färdmedel. Vi har utgått från en räckvidd på 120 minuters restid med bil i södra Sverige och 180 minuter i norr. Anledningen till uppdelning är ett schablonmässigt antagande om att det finns en större acceptans för längre resor i norr där utbudspunkterna är färre och glesare.

Figur 2 Räckvidder för Nivå 2 funktioner

Detta ger en kartbild enligt figur 2. Här illustreras med utgångspunkt i större högskolor och universitet räckvidder ut från dessa om 120 respektive 180 minuter. Vi får även här en betydande överlappning främst i södra Sverige:

Malmö/Lund-regionen sträcker sig så långt norrut att den möter Göteborgsregionen, vilket härigenom gör att Halmstad så gott som i sin helhet täcks in av andra regioners räckvidder.

I väster är det endast delar av områdena kring Skövde och norra Bohuslän som inte täcks in i Göteborgsregionen.

En överlappning sker även mellan utbudspunkterna: Växjö, Karlskrona/Ronneby och Kalmar. Jönköping och Växjö överlappar också de varandra.

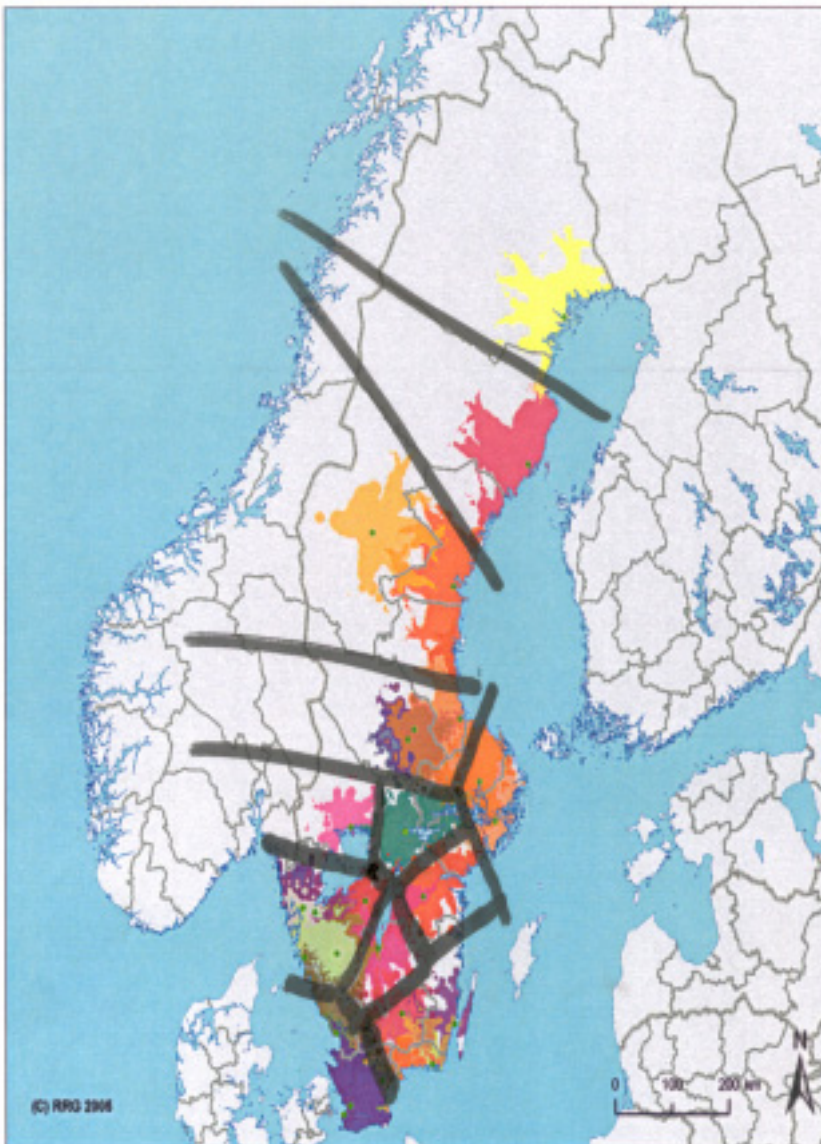
Karlstad, Örebro och Linköping bildar däremot centra i mer distinkta regioner som endast i begränsad utsträckning överlappas.

Stockholm och Uppsala överlappar i stor utsträckning varandra, liksom regionerna Falun/Borlänge/Gävle. Uppsala och Gävle överlappar i sin tur varandra.

Längre norrut minskar överlappningen och det är egentligen bara mellan Sundsvall och Östersund som det finns en överlappning av någon betydelse.

Sammantaget ger detta en kartbild som framgår av de schematiska regiongränserna i figur 3 nedan. Dessa tillväxtpolitiska regioner skulle således stanna vid cirka dussinet till antalet.

Figur 3 Principskiss för tolv tillväxtpolitiska regioner

5 Slutsatser

En genomgång av de politikområden som uppdraget innefattar visar på ett behov av en mer detaljerad analys av politikområdenas olika innehåll och uppgifter. För samtliga politikområden gäller att olika delar sannolikt hör hemma på olika geografiska nivåer.

En första preliminär analys pekar ut två strategiska kluster av politikområden vilkas uppgifter varken ligger på en nationell nivå eller på en lokal nivå som är liktydig med dagens kommuner.

Det första sådana klustret kan vi kalla för ett lokalt arbetsmarknadspolitiskt kluster. Här innefattas viktiga delar av arbetsmarknadspolitiken – rörande arbetsmarknadsutbildning, gymnasieskolan, viktiga delar av den lokala infrastrukturen och kollektivtrafiken och så vidare. Klustrets uppgift är att få tillstånd en väl fungerande lokal arbetsmarknad. Detta handlar att så effektivt som möjligt skapa förutsättningar för ett maximalt resursutnyttjande. Dessa uppgifter skiljer sig på flera viktiga punkter från de som kommunerna idag har. De innefattar dessutom flera uppgifter vilka idag sköts på nivåer över den kommunala. Vi har i vår analys pekat på att räckvidden för dessa regioner skulle kunna vara någonstans mellan 45 och 90 minuters restid ut från/in till de lokala arbetsmarknadernas centra. Detta skulle ge någonstans i storleksordningen 60- 100 regioner.

Det andra klustret rör den strategiska näringspolitiken – eller som vi kallat dem i denna pm – tillväxtpolitiska regioner. Här återfinns vi viktiga delar av den regionala utvecklingspolitiken, näringspolitiken, forskningspolitiken samt politiken för högre utbildning och infrastruktur. Utgångspunkter för dessa regioner bör större universitet och högskolor vara. Vi har här räknat med att dessa punkter utgör noder i ett regionalt nätverksbyggande som skall vara tätt och dynamiskt men där utgångspunkten inte på samma sätt som för arbetsmarknadsregionerna behöver vara det dagliga resandet. Vi har därför räknat på åtkomsttider mellan 120 och 180 minuter. Den mycket preliminära analysen identifierar tolv sådana tillväxtpolitiska regioner.

Slutsatsen är dock att det finns skäl att beakta åtminstone två olika regionala logiker för de politikområden som analyserats. En mer lokal, uppbyggt kring viktiga arbetsmarknadspolitiska funktioner samt ett större regional, uppbyggd kring ett nät av tillväxtpolitiska uppgifter inom forsknings-, närings- och regionalpolitiken. Det är också en slutsats att dessa två regionala logiker inte helt enkelt låter sig föras samman.

Avslutningsvis vill vi påminna om att frågan om vem som bör ansvara för dessa regionala nivåer inte har inkluderats i vårt uppdrag. Vi kan notera att de två regionnivåer som identifierats varken överensstämmer med dagens kommunala nivå eller med dagens regionala nivå – annat än i något fall. Vår bedömning är att båda dessa regionnivåer är förenliga med olika sätt att hantera ansvarsfrågan. Avgörande för framgång blir att bygga en ansvarsfördelning som möjliggör ett effektivt samspel mellan nivåerna – minns att en viktig slutsats av denna genomgång är att alla politikområden har uppgifter som hör hemma på flera olika nivåer.

Referenser

- Andersson, Å.E. 1988, K-samhällets framtid. Prisma.
- Castells, M. 1996, The Information Age. Economy, Society and Culture. Blackwell.
- Florida, R. 2002, The rise of the creative class: and how it is transforming work, leisure, community and everyday life. Basic books.
- Florida, R. 2005, The flight of the creative class. Harper.
- Gustafsson, A. 1998, Det kommunala självstyret, SNS förlag.
- Hammarlund, K-G. 'Regional Reform and Citizen Participation in Sweden' *The European Journal of Social Sciences Vol. 17 No. 2, ss 145-63*. Christaller, W. 1933, Central Places in Southern Germany (1966 Prentice Hall)
- Hansen, H.K.; J. Vang, B.T. Asheim, 2005 The creative class and regional growth. Towards a knowledge based approach. <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/aalborg05/hansen.pdf>
- ITPS 2004, Who should own university research, Rapport 2004:13
- ITPS 2004b, Social Capital, Innovation Policy and the Emergence of a Knowledge Economy, Rapport 2004:17
- ITPS 2005, Regionalpolitiken som tillväxtpolitik. Retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken, Rapport 2005: 11
- ITPS 2005b, Self employment among the Science and Technology Labour Force. Rapport 2005:1
- Krantz, T. Makten över regionen. En idéhistorisk studie över svensk regiondebatt. Uppsala. 2002
- Maskell, P. & A. Malmberg, Localised learning and industrial competitiveness, *Cambridge Journal of Economics*, 1999, No. 23, ss. 167-185
- Montin, S., Moderna kommuner. Liber 2004.
- Nilsson, J-E., Å. Uhlin, 2001, Regionala innovationssystem. En fördjupad kunskapsöversikt, Blekinge Tekniska Högskola
- Nutek 2005 (kommande) Avrapportering av regeringsuppdrag kring utveckling av de lokala arbetsmarknadsregionerna.
- Vilhelmsson, B. 2000. Reser man mindre i mindre tätare regioner. Tätortsstruktur och dagligt resande 1987 – 1997, Göteborgs universitet.
- Öresundsinstitutet 2004, Ehrvervslivets organisering omkring Öresund og i Norden. Öresundsinstitutet.